

ԹԱՄԱՐՅԱՆ ՋԵՆԵԻ
(ՀՀ ԳԱԱ ՊԻ)

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՎՐԱՑԱԼԵԶՈՒ ԿԱՅՔԵՐՈՒՄ

2015 թվականի հունվարի 29-ին Հայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակին նվիրված հուշահամալիրի մոտ ՀՀ նախագահը պաշտոնապես հրապարակեց «Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի համահայկական հռչակագիրը»: Այդ փաստաթղթով Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին նվիրված միջոցառումները համակարգող պետական հանձնաժողովն ու Սփյուռքում գործող տարածաշրջանային հանձնախմբերը համայն հայության անունից հայտարարեցին, որ այդ պահից ի վեր մեկնարկում է հայ ժողովրդի միասնական պայքարը Հայոց ցեղասպանության փաստի համաշխարհային ճանաչմանը և դրա հետևանքների հազթահարմանը հասնելու գործընթացը¹:

Պետք է նշել, որ Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման ու դատապարտման գործընթացի մեկնարկը տրվել է ավելի վաղ: Համայն հայության և Սփյուռքի ջանքերի շնորհիվ աշխարհի քաղաքակիրթ և աշխարհակարգ թելադրող երկրներ՝ խորհրդարանական

¹ Տե՛ս <http://www.president.am/hy/press-release/item/2015/01/29/President-Serzh-Sargsyan-visit-Tsitsernakaberd-Genocide/>.

‘Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչած երկրները՝ Բանաձևերի ընդունման տարեթվերով՝ Ուրուգվայ՝ 1965 թ., 2004 թ., Կիպրոսի խորհրդարան՝ 1975 թ., 1982 թ., Ռուսաստանի Դումա՝ 1995 թ. և ապրիլի 24-ը համարեց Հայոց Ցեղասպանության զոհերի հիշատակի օր, Կանադա՝ 1996 թ., 2002 թ., 2004 թ., Լիբանանի Ազգային ժողով՝ 1997 թ., Բելգիայի սենատ՝ 1998 թ., Ֆրանսիա՝ 1998 թ., 2000 թ., 2001 թ., 2006 թ., Հունաստան՝ 1999 թ., 2014 թ., Իտալիայի խորհրդարան՝ 2000 թ., Վատիկանը՝ ի դեմս Հռոմի պապ Հովհաննես Պողոս II-ի՝ 2000 թ., Շվեյցարիա՝ 2003 թ., Արգենտինայի սենատ՝ 2004 թ., Սլովակիայի խորհրդարանը՝ 2004 թ., 2011 թ., Նիդերլանդների ներկայացուցչական պալատ՝ 2004 թ., Վենեսուելայի խորհրդարան՝ 2005 թ., Լեհաստանի խորհրդարան՝ 2005 թ., Լիտվա՝ 2005 թ., Չիլիի սենատ՝ 2007 թ., Շվեդիա՝ 2010 թ., Բուլղարիայի խորհրդարան՝ 2014 թ., 2015 թ., Ավստրիայի խորհրդարան՝ 2015 թ., Լյուքսեմբուրգի խորհրդարան՝ 2015 թ., Բրազիլիա՝ 2015 թ., Պարագվայի սենատ՝ 2015 թ., Գերմանիայի Բունդեսթագ՝ 2016 թ., Չեխիա՝ 2017 թ.: Հայոց ցեղասպանությունը մասնակիորեն ճանաչած պետություններից են Ավստրալիան, Արգենտինան, Կանադան, Շվեյցարիան, Բրիտանիան, Իսպանիան, Իտալիան, ԱՄՆ-ն (ԱՄՆ-ի 50 նահանգներից 48-ը

բանաձևերի և օրենքների մակարդակով ընդունեցին և դատապարտեցին Հայոց ցեղասպանությունը՝ որպես XX դարի սկզբին մարդկության դեմ իրագործված ոճրագործություն:

Ներկա պայմաններում Հայոց ցեղասպանության հարցի վերջնական լուծումը ոչ միայն նպատակ է հետապնդում վերականգնել պատմական արդարությունը, այլև ապահովել հայության անվտանգությունը ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ Մփյուռքում²:

Այս համատեքստում առավել քան կարևորվում է քրիստոնյա Վրաստանի կողմից պետական մակարդակով Հայոց ցեղասպանության ճանաչումն ու դատապարտումը:

Վրաց հասարակությունը, որը ցեղասպանության իրականացման անմիջական ակնատեսն ու վկան է դարձել, ինչպես նաև ցեղասպանությունից փրկված հայ գաղթականներին որոշակի օգնություն է ցուցաբերել, օժանդակել է նրանց վերաբնակեցման գործին³: 1991 թվականից մինչ օրս, Վրաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունները չեն նպաստել հայ ժողովրդի նկատմամբ իրագործված հանցագործության անաչառ գիտական ուսումնասիրմանը, այդ թվում՝ նաև Հայոց ցեղասպանության ճանաչմանն ու դատապարտմանը:

Եթե 1915-1923 թթ. Հայոց ցեղասպանության հարցը բոլշևիկյան բռնապետությունից զերծ տարածքներում լրջորեն ուսումնասիրվել և գնահատվել է, ապա Վրաստանում նույնիսկ չի դարձել հետազոտության առարկա, քանի որ այդ հարցը տաբու էր: Իսկ անկախացումից հետո, պայմանավորված իր արտաքին քաղաքական (մասնավորապես՝ Թուրքիայի և Գերմանիայի հետ ռազմավարական սերտ համագործակցությունը) և ներքին ֆինանսատնտեսական շարժառիթներով, Վրաստանը մինչ օրս շարունակում է հանդես գալ չեզոք դիրքերից: Մակայն,

ընդունել և դատապարտել են Հայոց Ցեղասպանությունը): Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչվել ու քննադատվել է նաև որոշ ազդեցիկ միջազգային կազմակերպությունների կողմից՝ Եվրոպական խորհրդարան, Եվրոպայի խորհուրդ, ՄԱԿ-ի մի քանի հանձնաժողովներ, Եկեղեցիների համաշխարհային խորհուրդ և այլն:

² Մանրամասն տե՛ս Մարտիյան Ա. Հայոց ցեղասպանության հետևանքների հաղթահարման հիմնախնդիրներն ու պատմաիրավական հիմնավորումները, Երևան 2014, էջ 332:

³ Դավիթ Թարխան-Մոուրավի, Հայոց ցեղասպանությունը պետք է ճանաչենք, հարցազրույց: <https://www.youtube.com/watch?v=ioH4nRtTzMc>

պետությունը, որն իրեն համարում է եվրոպական քաղաքակրթության մաս, և իր նվիրվածության մասին է հայտարարում համաեվրոպական՝ բարոյական և մշակութային արժեհամակարգին, որոնց համաձայն՝ մարդկային կյանքը համարվում է գերագույն և անձեռնամխելի արժեք, բնականաբար պետք է դատապարտի որևէ հիմքի վրա մարդկանց մի ամբողջական խմբի զանգվածային ոչնչացման փաստը, պետք է դատապարտի, որովհետև դրան է կոչ անում Եվրամիությունը, եվրոպական քաղաքակրթությունը:

⁴«სომხურ-აზარბაიჯანული <<ომი>> პარლამენტში», გაზეთი ალია, 49 (1259), 25-26 აპრილი.

Վրաստանի խորհրդարանի ազգային գրադարանի կայքէջում 2003 թ. տեղ գտած հոդվածը⁶ անդրադարձավ վրաց իրականության մեջ պետական մակարդակով առաջին անգամ Վրաստանի խորհրդարանում բարձրացվող Հայոց ցեղասպանության հարցին: Միջադեպի մանրամասները հիմք հանդիսացան եզրակացնելու, որ այն ազդակ կդառնա ցեղասպանության ճանաչման պահանջի բարձրացման և իրադարձությունների նոր զարգացման համար: Եվ իրականում այդպես էլ եղավ: Վրաստանի, Թուրքիայի և Ադրբեջանի հետ սերտացող հարաբերությունների պայմաններում, Վրաստանի հայ բնակչության կողմից նման պահանջները Վրաստանի իշխանություններին կանգնեցրին երկրնտրանքի առջև: Պաշտոնական Թբիլիսին մի կողմից պետք է հավասարակշռության մեջ պահեր հայ բնակչության պահանջները, իսկ մյուս կողմից՝ Թուրքիայի և Ադրբեջանի շահերը, որոնք իր ռազմավարական գործընկերներն են:

Հոդվածում նշվում էր, որ նման պահանջը կարող է լուրջ հակամարտություն առաջացնել Վրաստանի հայ և ադրբեջանցի բնակչության միջև: Հատկապես հաշվի էր առնվում այն, որ ցեղասպանության ճանաչման փաստը պնդող հայազգի պատգամավորները ընդդիմության կուսակցության անդամներ են, իսկ ադրբեջանցի պատգամավորներն էլ նախագահի գաղափարակիցներն են՝ հատկապես Քվեմո-Քարթլիում: Վրաստանի խորհրդարանի անդամների և տարբեր կուսակցությունների միմյանց զեղծարարության մեջ մեղադրելը, որը հիմնված էր կուսակցական շահերի վրա, կարող էր երկրում ապրող էթնիկ խմբերի միջև լարվածության գործոն դառնալ:

Հայության պահանջը անարձագանք չմնաց. դրա վկայությունն էր 2012 թ. Վրաստանի խորհրդարանի «Միասնություն հանուն արդարության» խմբակցության անդամ Ջոնդի Բադաթուրիայի ելույթը, ով հանդես եկավ հետևյալ կոչով.

«Մեզ մոտ են եկել մեր հայ համաքաղաքացիները, ովքեր պահանջում են ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը: Այո, նրանք մեր համաքաղաքացիներն են: Հետևաբար, պատասխանատվության զգացում ունենք նրանց բոլորի հանդեպ»⁷:

⁶Գեոցցիդոս სავითხო www.nplg.gov.ge.

⁷ დაპირისპირება სომხეთის გენოციდის თემაზე.

<http://news.ge/ge/news/story/11623-dapirispireba-somxetis-genocidis-temaze>.

Վրացի պատգամավորի կոչը շարժեց Մառնեուլի շրջանի իշխող կուսակցության ադրբեջանցի պատգամավոր Ազեր Սուլեյմանովի զայրույթը, ով սկսեց անտեղի վիրավորել, հայհոյել Ջ. Բաղաթուրիային, վերջինիս անվանելով սադրիչ, հայ: Ջ. Բաղաթուրիային աջակից ելույթով հանդես եկավ Վրաստանի խորհրդարանի «Ազգային շարժում» կուսակցության անդամ, Պ. Ադամյանի անվան հայկական թատրոնի գեղարվեստական ղեկավար Ա. Բայանդուրյանը: Վեճը վերածվեց ծեծկռտուքի:

Այս ընդհարումը, կարելի է ասել, առաջինն էր, որ խորհրդարանում վրաց պատգամավորների կողմից բարձրացվեց Հայոց ցեղասպանության ճանաչման պահանջը, ինչն էլ բախում առաջացրեց վրացական և ադրբեջանական կողմերի միջև⁸:

Որպեսզի այդ միջադեպը զարգացում չունենա, Խորհրդարանի նախագահ Դավիթ Բաքրաձեն հանդես է գալիս հետևյալ կոչով. «Մեր երկրում ամուր հիմքերի վրա է դրված քաղաքացի հասկացությունը: Անկախ նրանց ազգային էթնիկ պատկանելությունից, մենք մեր երկրի քաղաքացիներն ենք՝ նույն իրավունքներով ու արժեքներով:

Եվ ամենամեծ թշնամությունն այն կլինի Վրաստանում, որ էթնիկ ծագման հողի վրա բաժանումներ լինեն և տարաձայնություններ ունենան Վրաստանի որևէ հարևանի հետ: Դրա համար էլ կոչ եմ անում բոլոր իմ գործըկերներին իրենց ելույթները չհնչեցնեն ի վնաս Վրաստանի՝ կիսելով քաղաքացիների միջև, հակադրելով հարևաններին»: Ըստ նրա՝ «Վրաստանի խորհրդարանում չի կարող հնչել մի հայտարարություն, որը կվիրավորի եղբայրական հայ ժողովրդին: Իրոք, քանի որ սա Վրաստանի խորհրդարանն է, այստեղ չի կարող լինել մի հայտարարություն, որը կվիրավորի մեր եղբայրական ադրբեջանական ժողովրդին: Այն ցավն ու ողբերգությունը, որը տարել են մեր եղբայրական ժողովուրդները, դա մեր ցավն ու ողբերգությունն էլ է, բայց այդ ողբերգությունը կարիք չունի քաղաքական ելույթների ու բռնի շահարկման, ինչպիսիք մենք այսօր լսեցինք մեր որոշ գործըկերներից»⁹:

Փաստորեն, Դ. Բաքրաձեն, լինելով վրաց իշխանությունների ներկայացուցիչ, պատմական ճշմարտությունը նախընտրելու փոխա-

⁸Ճափարակ: Երևան, 2010 թ. 15 հունիս:

<http://news.ge/ge/news/story/11623-dapirispireba-somxetis-genocidis-temaze>.

⁹Ճափարակ: Երևան, 2010 թ. 15 հունիս:

<http://news.ge/ge/news/story/11623-dapirispireba-somxetis-genocidis-temaze>.

რեն, փորձեց շարունակել մինչ օրս կառավարության որդեգրած քաղաքական դիրքորոշումը:

Այս իրադարձություններին հետևում է Վրաստանում գործող մի շարք կազմակերպությունների՝ («Վրաստանի հայ համայնք», «Համագործակցության հայկական կենտրոն», «Ուսանողների հայկական ասոցիացիա», «Երիտասարդական հայկական միություն», «Հայ երիտասարդների ասոցիացիա», «Նոր սերունդ» միություն և Թբիլիսի հայերի ասամբլեա) դիմում-կոչը ուղղված Վրաստանի խորհրդարանին, ովքեր պահանջում էին ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը:

«Մենք՝ հայ համայնքի ներքոստորագրյալ կազմակերպություններս, հանուն արդարության և ժողովրդավարական արժեքների, կոչ ենք անում Վրաստանի խորհրդարանին միանալ աշխարհի քաղաքակիրթ հասարակությանը և նախաձեռնել Օսմանյան կայսրությունում հայ ժողովրդի ցեղասպանության հարցի քննարկումը», - ասվում է հայտարարության մեջ¹⁰: Այս կոչը մեծ զայրույթ առաջացրեց վրաց որոշ գիտնականների մոտ: Ինչպես նշում է Թբիլիսիի Դիվանագիտական ակադեմիայի ռեկտոր Սոսո Յինցաձեն¹¹. «Այս կոչի հեղինակների հետևում կանգնած են ծայրահեղական և Վրաստանի նկատմամբ թշնամական տրամադրվածություն ունեցող հայկական կազմակերպություններն ու քաղաքական գործիչները»¹²:

Շեշտելով Վրաստանում ապրող ադրբեջանցիների մեծաքանակ լինելու և մյուս կողմից էլ Թուրքիայի ռազմավարական գործընկերոջ փաստը՝ Յինցաձեն վստահորեն հայտնում է, որ դա ընդամենը արհեստական փորձ է, ինչն էլ նպատակ է հետապնդում առճակատման հանել Վրաստանի կառավարությանը մի ողջ իսլամական աշխարհի

¹⁰Ճամնաշուրի Խաչանգի-Սոմեջի Սաթաթվելոս Ֆարլամենտ Յեոցիդոսի Էլոարեբաս Տոնոջե. Գրոլոմ Էոթի, <<Յեթեթ>>. http://for.ge/view.php?for_id=4496&cat=9.

¹¹Պատմաբան, քաղաքագետ, փորձագետ: 1960-64թթ.՝ Վրացական ՄՄՀ ԳԱ փոխնախագահի օգնական: 1964-75թթ.՝ Վրացական ՄՄՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող: 1975-97 թթ.՝ ազգամիջյան հարաբերությունների հետազոտությունների կենտրոնի վարիչ: Այժմ Դիվանագիտական ակադեմիայի ռեկտոր: Եղել է նաև արտաքին քաղաքականության ասոցիացիայի նախագահ, Վրաստանի քաղաքական գիտությունների ակադեմիայի անդամ: Հեղինակ է 100-ից ավել գիտական հոդվածի և 18 մենագրության:

¹²Ճաթիրոսթիրեթա Սոմեջեթի Յեոցիդոսի Թեթաթե.

<http://news.ge/ge/news/story/11623-dapirispireba-somxetis-genocidis-temaze>.

ղեն¹³: Ըստ գիտնականի՝ ցեղասպանության թեման ընդհանրապես անիրմաստ բանավեճ է. «Եղել է թե չէ ցեղասպանություն, ես վստահ ոչինչ չեմ կարող ասել, ես այս հարցի հետազոտողը չեմ, և չեմ կարող որևէ բան ասել, բայց որ մենք ապաստան ենք տվել այդքան տուժածի ու զոհի, դա փաստ է: Այնպես որ, պետք է շնորհակալ լինել, և այդ հարցում մեզ չխառնել»¹⁴: Յինցաձեի կարծիքով այս ամենի ետևում կանգնած են «հայ դաշնակ ռեցեդիստները», մասնավորապես Վրաստանում ծնված, այժմ ՀՀ խորհրդարանի հայ պատգամավորները, ովքեր ագրեսիվ քաղաքականություն են վարում Ջավախքում:

Թբիլիսիի Եվրասիայի ինստիտուտի տնօրեն Գուլբաթ Ռեցիլաձեի կարծիքով, Ռուսաստանում գործող ջավախահայերի համայնքը կոչ է արել վրացական ընդդիմությանը ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը: Միևնույն ժամանակ, նշում է որ, այդ կոչ-պահանջները պայմանավորված են պոտենցիալ դաշնակիցների դրդմամբ: Ռեցիլաձեի պնդմամբ նրանք նմանատիպ կոչերով չեն համարձակվի դիմել թուրքական աշխարհին՝ Ադրբեջանին, կամ նույնիսկ Թուրքմենստանին և Կենտրոնական Ասիայի հանրապետություններին: Փաստորեն, ինչպես նշում է Ռեցիլաձեն, վրաց կառավարությունը շարունակում էր մնալ անորոշ վիճակում. «Մի կողմից, ունենք հայկական ծագումով նախագահ, որի համար միևնույնն են հայերն էլ, վրացիներն էլ, մյուս կողմից էլ նրա համախոհներն ու աջակիցները, կարիք չկա թվարկել նրանց ազգանունները», - ասում է նա: Անդրադառնալով Հայոց ցեղասպանության ճանաչման պահանջի համար վիրահայերի պայքարին՝ Ռեցիլաձեն նշում է. «Հայերը փորձում են կեսագործել իրենց շահերը, և դրա համար շատ դրական փաստարկ կլինի, եթե Վրաստանը և Թուրքիան միմյանց հակադրվեն: Այս հակադրությունը երաշխավորված կլինի, նույնիսկ այն դեպքում, եթե կառավարությունը, ինչ-որ առավել հզոր ընդդիմադիր քաղաքական կուսակցություն կճանաչի հայ ժողովրդի ցեղասպանությունը: Սա Վրաստանի և Թուրքիայի միջև քաղաքականության լուրջ փորձ կլինի, անկախ նրանից, կառավարությունը դա կընդունի, թե ոչ»¹⁵:

¹³ Ընթացիկ խառնուրդի համաձայն՝ Երևանի Սոցիալական գիտությունների ինստիտուտի ինստիտուտի տնօրեն Գուլբաթ Ռեցիլաձեն: http://for.ge/view.php?for_id=4496&cat=9.

¹⁴ Նույն տեղում: http://for.ge/view.php?for_id=4496&cat=9.

¹⁵ Նույն տեղում: http://for.ge/view.php?for_id=4496&cat=9.

նշում է. «Վրդովված Լևան Ալեքսիձեն իմ ներկայությամբ զանգահարեց գրադարանի տնօրենին և հարցրեց, թե ինչու է կատարվում այս ամենը: Նա պատասխանեց, որ գաղափար չունի, թե ինչ է կատարվում: Հիմա տեսնում եք, թե ինչպե՞ս են ամրապնդվել հայերի դիրքերը: Ժամանակին վրացական մամուլը ճանաչել է ցեղասպանությունը և հիմա դուք էլ պետք է ճանաչեք: 1914-1918 թթ. հնարավոր է գրված լինեն մի քանի հոդվածներ, թե ինչ դժբախտություն է տեղի ունեցել, հայերի են սպանել, սակայն այս ամենը ճանաչում հո չի՞ նշանակում: Այս ամենը նրանք ցեղասպանություն են կոչում: Ահա թե ինչ ձևով են հարձակվում հայերը Վրաստանի վրա: Տեսնում եք չե՞, այս ամենին է խառնված Եվրոպա-Ամերիկա ֆոնդը, որն էլ ֆինանսավորել է գրքի հրատարակումը: Այս ամենը ձեր կարծիքով Թուրքիային դուր կգա՞»²⁰:

Վրացական կայքերում առկա են նաև վերլուծականներ, որոնք անդրադառնում են Ֆրանսիայի և ԱՄՆ-ի կողմից Հայոց ցեղասպանության ճանաչման հարցին և նրանց կողմից բանաձևերի ընդունմանը: Հիմնական շեշտը դրվում է հայ լոբիստների գործունեության վրա, ովքեր Զբիգնև Բժեգինսկու բնորոշմամբ «վտանգավոր բացառություններ են»²¹:

Նկարագրելով Հայոց ցեղասպանության ճանաչման և դատապարտման, ինչպես նաև ոճրագործության ժխտումը քրեականացնող օրենքների ընդունման գործընթացի մանրամասները՝ հեղինակները գալիս են այն եզրակացության, որ Վրաստանը ևս Հայոց ցեղասպանության ճանաչման և դատապարտման հարցում պետք է հավասարության նշան դնի պատմական արդարության և քաղաքական նպատակահարմարության միջև²²:

պերի ֆակուլտետի բաժնի վարիչ: 1994-2003թթ.՝ Վրաստանի նախագահի միջազգային իրավունքի հարցերով խորհրդական: Մասնակցել է Աբխազիայի կարգավիճակի վերաբերյալ քննարկումներին: Հեղինակ է շուրջ 120 գիտական աշխատությունների, 20 մենագրության և 2 ձեռնարկի:

²⁰ დაშნაკური ხაფანგი- სომეხები საქართველოს პარლამენტს გენოციდის აღიარებას სთხოვენ. ფრიდონ დოჩია, «ვერსია». http://for.ge/view.php?for_id=4496&cat=9.

²¹ სომეხების გენოციდი ისტორიულ სამართლიანობას და პოლიტიკურ მიზანდაპოლიტიკურ მიზანშეწონილობას შორის. [HTTP://WWW.TABULA.GE](http://WWW.TABULA.GE).

²² სომეხების გენოციდი ისტორიულ სამართლიანობასა და პოლიტიკურ მიზანშეწონილობას შორის. [HTTP://WWW.TABULA.GE](http://WWW.TABULA.GE).

Հայոց ցեղասպանության 100-ամյա տարելիցով պայմանավորված վրաց մամուլում տեղ գտան նյութեր, որոնք նկարագրում էին Հայոց ցեղասպանությունն ընդհանրապես՝ սկսած 1877-78թթ. հայկական հարցի միջազգայնացումից, վերջացրած 1923թ. Լոզանի կոնֆերանսով:

Հատկապես անդրադարձ է կատարվում 1895-96 թթ. սուլթան Աբդուլ Համիդ II-ի կողմից իրագործված ոճրագործությանը, 1907 թ. Երիտթուրքերի հրապարակ գալուն, 1909թ. Ադանայի կոտորածին, 1915թ. Մեծ Եղեռնի հայ վրիժառուների կողմից օսմանյան պարագլուխների սպանությանը, մեծ տերությունների կողմից՝ 1916-20թթ. Հայոց ցեղասպանությունը դատապարտող բանաձևերի ընդունմանը, ինչպես նաև 1923թ. Լոզանի կոնֆերանսին, որտեղ փաստացի Հայկական հարցը փակուղի մտցվեց:

Այնուամենայնիվ, վերոհիշյալ իրադարձությունների նկարագրություններում տեղ են գտել որոշ անճշտություններ: Մասնավորապես, խոսելով 1895-96 թթ. համիդյան ջարդերի մասին, սպանված հայերի թվաքանակը նշվում է 100-200 հազար²³, չնայած որ չնայած որ վաղուց տարածում է գտել այդ տարիներին սպանված հայերի թիվը 300 հազար նշելը: «Հայոց ցեղասպանություն: Համառոտ ակնարկ» հոդվածի «Ի՞նչ է տեղի ունեցել» ենթավերնագրի ներքո, անդրադառնալով Հայոց ցեղասպանության պատճառներին, հոդվածագիրը առաջ է քաշում տեղահանության թուրքական պաշտոնական տեսակետը²⁴:

Փաստորեն, Վրաստանի աչքի առաջ կատարված հանցագործության դատապարտման հարցը խորը քաղաքական երանգ է ստացել: Բարդյական տեսանկյունից՝ քրիստոնեություն, բազմադարյա հարևանություն, մշակույթների նմանություն, հարցն անքննելի է, քանի որ այս կարևորագույն սկզբունքները Վրաստանի կողմից մղվում են երկրորդ պլան: Հատկանշական է, որ տվյալ հարցի քաղաքական ենթատեքստը ճանաչվում է Վրաստանի քաղաքական իշխանության բոլոր մակարդակներում: Անկախացումից ի վեր, Վրաստանի վերնախավը փորձում է արդարացնել իր լռությունը, հայտարարելով, որ «Վրաստանի կողմից հայ ժողովրդի ցեղասպանության դատապարտումը և ճանաչումը լրջորեն կարող է վատթարացնել հարաբերությունները երկու հարևան երկրների՝ Թուրքիայի և Ադրբեջանի հետ»²⁵: Ըստ վրացի քաղաքական

²³ ԼոմՖեյտիս Գեորգի <https://postsovietwatch.com>

²⁴ ԼոմՖեյտիս Գեորգի <https://postsovietwatch.com>

²⁵ ԼոմՖեյտիս Գեորգի <https://postsovietwatch.com>

գործիչ Դավիթ Թարխան Մոուրավիի, 26 տարիների ընթացքում սա եղել է վրացական իշխանությունների գլխավոր հիմնավորումը, որը ոչ մի քննադատության չի դիմանում, և Վրաստանը Թուրքիային անհրաժեշտ է միայն իր ծրագրերի իրականացման համար: Վրաց իշխանությունները, գիտակցելով, որ իրենք ընդամենը հանդիսանում են Թուրքիայի տարածքային-տնտեսական կցորդ, Հայոց ցեղասպանության հարցը երկրորդական պլան են մղում: Այնինչ, այն կարող էր լավ հնարավորություն դառնալ Թուրքիայի ճիրաններից ազատվելու համար և մեկ քայլ առաջ՝ պետական անկախության հասնելու համար: Նա, լինելով «Հայրենասերների դաշինք»-ի առաջնորդ, դեռևս 2015 թ. ապրիլի 26-ին «Մեդիա-կավճիր օբիեքտիվի/մյեդոս-ձաձմօրօ օծօյլթօցօ» հաղորդաշարին տալով հարցազրույց, նշում է, որ «ցավոք Վրաստանը չունի այնքան կարողություն, ունակություն և խիզախություն, որ ճանաչի Հայոց ցեղասպանությունը»: Նա այդ իրողությունը Վրաստանի համար որակում է որպես դժբախտություն: Դա այն պարագայում, երբ Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչել են այնպիսի երկրներ, ինչպիսիք են Գերմանիան և Ֆրանսիան: Նրա կարծիքով, բարիդրացիական հարևանությամբ պայմանավորված, ժխտողական քաղաքականությունը երկրի համար հիմար և անհեթեթ պատճառաբանություն է. «Այո եղել է ցեղասպանություն, հայերի ցեղասպանություն: Մա այն ճշմարտությունն է, որից չենք կարող փախչել միայն այն բանի համար, որ Թուրքիայի հետ ունենք տնտեսական և այլ շահեր. սա ուղղակի հիմարություն է: Ցանկացած տեսակի շահերից վեր է այս ճշմարտությունը, որը պարտադիր է և անհրաժեշտություն: Վրաստանը պե՛տք է ճանաչի Հայոց ցեղասպանությունը»²⁶:

Անդրադառնալով Հայոց ցեղասպանության խնդրին՝ նա հստակորեն նշում է, որ հայերը տեղահանվել են իրենց պատմական հայրենիքից, իսկ Թուրքիան արհեստականորեն ստեղծված երկիր է, որի նույնիսկ մի քառակուսի մետրը չի պատկանում այդ ժողովրդին:

Դավիթ Թարխան Մոուրավին հիացմունքով է խոսում նաև հայերի համառության և համախմբվածության մասին. «Կեցցե՛ն հայերը, ես չեմ նախանձում, ուղղակի ապշած եմ նրանց համառությամբ, որ այսօր տարի պայքարում են և ամենուր են պայքարում, որ աշխարհը ճանաչի Հայոց ցեղասպանությունը ... ցանկանում եմ, որ հայերը շատ կարճ ժամանակահատվածում հաղթանակ տանեն այս անարդար

²⁶ Լոմճեյտօս ճյեմցօցօ Pos-sovet. <https://postsovietwatch.com>

պայքարում, և իրոք աշխարհը ճանաչի, որպեսզի ոչ մի տեղ չկրկնվի նման վայրագություն»²⁷:

Այսպիսով, կարելի է փաստել, որ Հայոց ցեղասպանության ճանաչման և դատապարտման հարցում Վրաստանի դիրքորոշումը մեծապես կախված է թուրք-ադրբեջանական տնտեսական և քաղաքական ճնշումներից, ինչը վտանգ է նաև Վրաստանի ազգային անվտանգությանը, և դա առաջին հերթին պետք է գիտակցվի հենց Վրաստանի իշխանությունների և վրաց հասարակության կողմից:

JENNY TAMARYAN
(IOH NAS RA)

**THE ISSUE OF THE ARMENIAN GENOCIDE IN GEORGIAN
LANGUAGE WEBSITES**

This article consists of materials, kept in the Georgian press archives of the National Parliamentary Library of Georgia, touching on the Armenian Genocide in Western Armenia and the Ottoman Turkey. These materials are a good reflection of the Georgian civic and media attitude towards the Armenian Genocide, underlining the urgency of this matter.

The main goal of this edition is to provide the general public with the Georgian periodical materials of 1914-1918, which to this day were largely unknown, and thereby to contribute to the edification on the matter of the Armenian Genocide, an issue, tabooed in Georgia for decades.

²⁷ Եռմեջտոս გენოციდო Pos-sovet.<https://postsovietwatch.com>